

© Riemer Roukema

Dat Christus in zijn gang naar het kruis en zijn smadelijke dood vreselijk geleden heeft, behoeft geen toelichting. Ook al getuigen de evangeliën van Lucas en Johannes dat hij in geloof en overgave aan God is gestorven, het ondergaan van de martelingen, de bespottling en de wrede kruisdood kan niet anders dan een zware strijd zijn geweest. Om dat in al zijn schrillheid te laten uitkomen, vermelden de andere twee evangeliën, die van Matteüs en Marcus, als enig kruiswoord: ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?’

Ogenschijnlijk was er zo een roemloos einde gekomen aan Jezus’ veelbelovende optreden, maar het Nieuwe Testament zou niet zijn geschreven als daarmee de door hem op gang gebrachte beweging was doodgelopen. Op de derde dag hebben vrouwen hem weer gezien, en daarna is hij aan tal van zijn andere volgelingen verschenen. Toen pas is het hun gaan dagen wat hun Meester ermee had bedoeld, toen hij had aangeduid dat hij ‘moest’ lijden en sterven en dat zijn dood ergens goed voor zou zijn. Om te achterhalen hoe dat is verwoord, bekijken we eerst enkele van de oudste geschriften van het Nieuwe Testament, nl. de brieven van Paulus.

Wanneer Paulus samenvat hoe het evangelie aan hem is doorgegeven, dan begint hij met: ‘Christus is gestorven voor onze zonden, overeenkomstig de Schriften’ (1 Korintiërs 15:3). Dat heeft Paulus dus niet bedacht, maar toen hij tot geloof in Christus kwam, was dat het traditionele onderricht aangaande diens dood. In zijn brief aan de Romeinen geeft hij beknopt weer wat dit traditionele onderricht over de verlossing door Christus inhield. Hij zegt dat Christus Jezus door God is bestemd als zoenmiddel door diens bloed, door het geloof, om Gods gerechtigheid te tonen door de vergeving van de tevoren onder Gods verdraagzaamheid geschiede zonden (Romeinen 3:24-26). Deze tekst is uiterst compact, maar opmerkelijk genoeg vindt Paulus het niet nodig om die geladen termen uit te leggen. Daaruit kunnen wij afleiden dat hij ervan uitging dat dit voor de christenen in Rome bekende, traditionele taal was. In deze brief ging het hem er dan ook niet in de eerste plaats om, uit te leggen dat Christus voor hun zonden was gestorven – want dat geloofden zij al –, maar wat de consequenties daarvan waren; namelijk dat ieder mens door het geloof in Christus wordt gerechtvaardigd en dat daarom christenen van joodse en van niet-joodse afkomst een gelijke positie innemen en elkaar als broeders en zusters dienen te erkennen. Even later komt hij erop terug dat Christus voor goddelozen is gestorven toen wij nog zwak en zondaren en vijanden waren; maar, zegt hij, wij zijn met God verzoend door de dood van zijn Zoon, en dáárop mogen wij ons beroemen (Romeinen 5:6-11). Om dat laatste gaat het Paulus in dit verband: wie meent, zich op de wet van Mozes te kunnen beroemen (zie Romeinen 2:17; 3:27), zit ernaast, maar je mag je wel beroemen op Christus die God voor ons allen in de dood heeft overgegeven (Romeinen 8:32). Ook elders in zijn brieven legt Paulus de overtuiging dat ‘Christus voor onze zonden is gestorven’ niet breedvoerig uit, maar veronderstelt hij dat die bekend is, zodat hij die kort kan aanhalen en op de consequenties ervan kan wijzen.

Dit geloofsgoed komt uiteraard ook elders in het Nieuwe Testament voor. In de evangeliën zegt Jezus dat zijn bloed voor velen wordt vergoten (Marcus 14:24), tot vergeving van zonden (Matteüs 26:28). In de Openbaring van Johannes wordt in de hemelse eredienst het Lam toegezongen, omdat het is geslacht en met zijn bloed (dus: zijn dood) uit alle volken mensen heeft gekocht voor God (Openbaring 5:10). De zeven gemeenten waaraan de Openbaring aanvankelijk was gericht, verstonden deze taal en hadden van dit loflied geen nadere uitleg nodig.

In de eerste brief van Petrus wordt het lijden van Christus genoemd in verband met het lijden dat slaven ondergingen. De brief verwijst dan eerst naar Christus' lijden om dat na te volgen, want er staat: 'Want daartoe bent u geroepen, omdat ook Christus heeft geleden, voor ons, en ons een voorbeeld heeft nagelaten, opdat u zijn voetstappen zoudt navolgen' (1 Petrus 2:21). Petrus herinnert dan aan Christus' zachtmoedige optreden, maar hij beperkt zich niet tot het thema van de navolging, hoe belangrijk dat ook is. Want daarna grijpt hij terug op het bekende inzicht dat Christus heeft geleden om onze zonden weg te doen, 'door wiens striemen u bent genezen' (1 Petrus 2:24). Met die laatste woorden zinspeelt hij, maar zonder dit expliciet te zeggen, op het lied van de lijdende knecht van de HEER in Jesaja 53. Ongetwijfeld moet aan dat Schriftgedeelte ook worden gedacht wanneer Paulus van het hem overgeleverde evangelie aanhaalt, dat Christus is gestorven voor onze zonden *overeenkomstig de Schriften*. Even later lezen we bij Petrus: 'want eenmaal heeft ook Christus voor de zonden geleden, als rechtvaardige voor onrechtvaardigen, om u bij God te brengen' (1 Petrus 3:18). Ook in de eerste brief van Johannes wordt kort eraan herinnerd dat het bloed van Jezus ons van alle zonde reinigt, en dat zijn dood strekt tot verzoening van de zonden (1 Johannes 1:7; 2:2; vgl. 4:10). Alweer gaat het daar om de consequentie die christenen eruit dienen te trekken: dat zij elkaar liefhebben.

Afgezien van de evangeliën is de brief aan de Hebreëën het enige nieuwtestamentische geschrift waarin de betekenis van de dood van Christus voor de zonden wat uitvoeriger wordt behandeld. Er wordt uitgelegd dat er niet alleen een aards maar ook een hemels heiligdom is, en dat Jezus als hogepriester zichzelf heeft geofferd in het hemelse heiligdom, om zo de zonden te verzoenen en weg te doen (bijv. Hebreëën 2:17; 9:26). Voor de schrijver was de aanleiding tot zijn beschouwingen dat zijn lezers een te belangrijke plaats toekenden aan de engelen, ten koste van Christus de Zoon (Hebreëën 1). Ook was er een vraag gerezen over het feit dat Jezus niet uit de priesterstam Levi afkomstig was, maar uit de stam Juda (Hebreëën 7:13-14). Onder verwijzing naar het priesterschap van Melchizedek wordt aangetoond dat ook Christus het ambt van hogepriester kon bekleden.

In het algemeen blijkt uit het Nieuwe Testament echter niet dat de visie dat Jezus Christus had geleden en was gestorven 'voor ons' of 'voor onze zonden' ter discussie stond. Al komt dit thema niet in ieder nieuwtestamentisch geschrift voor, het werd kennelijk toch breed gedeeld. Het werd ook telkens weer beleden in de wekelijkse of nog frequentere gedachtenisviering van de maaltijd van de Heer. De vroegste christenen begrepen dat Jezus had geleden en was gestorven 'voor hen', dus plaatsvervangend voor hen, en dat zij door in Jezus te geloven tot kinderen van God werden. Deze manier van denken sloot aan bij de oudtestamentische offers, bij Jesaja's lied van de lijdende knecht van de HEER, en bij de visie die men had gekregen op het heilzame effect van de dood van joodse martelaren. Ook in de heidense wereld kende men verhalen over mensen die zich voor hun volk opofferden om de goden te verzoenen. Dit hielp om te begrijpen wat het betekende dat 'Christus voor ons is gestorven'.

Aan de westerse individualistische cultuur is deze visie vreemd geworden. Ook op christenen heeft dit individualisme vat, wanneer men vooral benadrukt dat 'Jezus *voor mij* is gestorven' (en het meervoud *ons* vergeet), of wanneer men met zijn plaatsvervangende en verzoenende dood niets meer kan beginnen. De moeite die velen hiermee hebben, is begrijpelijk. Van wie er moeite mee heeft, vraagt het deemoed om zich te voegen in hetgeen de apostelen van het begin af over Christus hebben overgeleverd. Je hoeft niet alles tot in de details te kunnen doorgronden of narekenen voordat je het geloof van de kerk der eeuwen kunt beamen. Je kunt ook je erdoor laten meenemen en opnemen, om langs die weg toegang te krijgen tot het heilgeheim dat verwoord wordt in die schijnbaar zo eenvoudige belijdenis dat Christus voor ons heeft geleden en is gestorven.